

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

***Vliv výtvarných uměleckých směrů 20. století na metodiku
výtvarných činností v mateřské škole***

Bakalář: Monika Krejčová

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2009

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bachelors thesis

***How visual art tendencies can influence methodology of teaching
arts in a kindergarten***

Bachelor: Monika Krejčová

Study area: Kindergarten Teaching

Supervisor: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách

Datum

Podpis studenta

Děkuji tímto paní Mgr. Evě Svobodové za vedení bakalářské práce a za podnětné rady při jejím zhotovení.

Obsah

Teoretická část

Obsah	7
Anotace	9
Annotation	10
1. Úvod	11
2. Umělecké směry 20. století	12
2.1 Fauvismus	12
2.1.1 André Derain	12
2.2 Kubismus	13
2.2.1 Pablo Picasso	14
2.3 Futurismus	15
2.4 Abstraktní umění	15
2.4.1 Vasilij Kandinskij	16
2.5 Expresionismus	16
2.6 Dadaismus	17
2.6.1 Max Ernst	18
2.7 Surrealismus	18
2.8 Absrtraktní expresionismus	18
2.8.1 Paul Jackson Pollock	19
2.9 Pop – art	20
2.9.1 Jim Dine	20
3. Výtvarné techniky	21
3.1 Zajímavé výtvarné techniky používané ve 20. století	21
3.2 Výtvarné techniky použité při práci s dětmi.....	22
3.3 Dítě, jeho psychologické zvláštnosti a chuť výtvarně se projevovat	25

Praktická část

4. Výtvarný projekt	27
5. Jak výtvarný experiment ovlivňuje osobnost dítěte a estetické cítění ..	35
5.1 Výtvarný experiment a tradiční postup výtvarné výchovy	36
5.2 Výzkum	37

6. Závěr	39
7. Seznam pramenů a literatury	40
8. Obrazová dokumentace	41

Anotace

Tato práce se skládá z několika částí. V první části teoreticky pojednávám o výtvarných uměleckých směrech 20. století.

V druhé části se zabývám zajímavými výtvarnými technikami 20. století. Některé z těchto technik jsem použila v mém výtvarném projektu realizovaném v mateřské škole.

V další části se zabývám výzkumem, který jsem prováděla při práci s dětmi a spoluprací s jinými pedagogickými pracovníky mateřských škol. Jedná se o výtvarný experiment a jeho vliv na osobnost a estetické cítění dítěte ve srovnání s klasickými tradičními postupy výtvarné výchovy.

Výtvarný projekt a výzkum jsou zároveň hlavní a především praktickou částí mé práce.

V poslední části dokládám obrazovou dokumentaci, doplňující teoretickou i praktickou část.

Synopsis

This work consists of several parts. In the first one I theoretically describe creative artistic directions of the 20th century.

In the second part I engage in interesting creative techniques of the 20th century. I have used some of these techniques in my artistic project implemented in kindergarten.

In the next part I focus on research, which I have made during my work with children and by cooperating with other kindergarten pedagogic workers. It deals with creative experiment and its influence on personality and esthetic feeling of children in comparison with traditional classic practices of creative education.

Creative project and research are at the same time the main and above all practical part of my work.

In the last part I illustrate pictorial documentation which supports the theoretical and practical part.

1. Úvod

Výtvarná výchova je velmi důležitá již pro dítě předškolního věku, podporuje jeho tvořivost a kreativitu ve všech směrech. Děti experimentují, zkoušejí si nové výtvarné techniky, které objevují za pomoci pedagoga. Při tvoření dítě zapojuje všechny smysly a do svého díla promítá svůj svět, pocity i prožitky.

V mateřské škole je velmi důležitá práce pedagoga. Ten by měl děti seznámit s výtvarným materiálem, umožnit jim experimentovat s barvami a vše prakticky vyzkoušet, aby děti získaly co nejvíce zážitků, prožitků a kladných pocitů při výtvarné práci.

Cílem výtvarné výchovy je rozvoj představivosti, fantazie, estetického cítění, komunikace a myšlení, ale prostřednictvím výtvarné výchovy může dítě také získávat vztah ke světu, poznávat jej, vytvářet si hodnotící postoje, vztahy atd., výtvarný artefakt může být podnětem k činnosti, k bádání, může být motivací k rozličným činnostem...

Hlavním zdrojem pro mou práci i pro práci s dětmi vůbec, byly výtvarné umělecké směry 20. století a umělci této doby. Inspirovala jsem se hlavně jejich zajímavými výtvarnými technikami a použila je při sestavování výtvarného projektu realizovaném v mateřské škole.

Současně s projektovou metodou jsem se zabývala výtvarným experimentem, jeho působením na osobnost a estetické cítění dítěte.

Teoretická část

2. Umělecké směry 20. století

Nabídka uměleckých směrů 20. století je velmi bohatá. Již na přelomu 19. a 20. století můžeme pozorovat první výrazné změny v umění. Dochází k celkovému přehodnocování názorů a pohledů na umění. Přestávají být zajímavé reálné skutečnosti a z výtvarných děl se pomalu vytrácí nápodoba, krása a harmonie. Začíná nová éra výtvarného umění.

2.1. Fauvismus

Fauvismus vyvolal velký rozruch v roce 1905, kdy se v Paříži uskutečnila první výstava. Jeden z francouzských kritiků Louis Vauxcelles poznamenal, že díla na něj působí divoce a nezkrotně (fauve – šelma). Fauvismus se velice lišil od tradičního malířství v chápání funkce barev. Na obrazy jsou rovnoměrně nanášeny čisté, zářivé barvy a tvarové linie jsou zjednodušené. Díla měla navodit příjemnou náladu, být zajímavá.

Někteří fauvističtí umělci:

Henri Matisse
A. Derain
R. Dufy

Někteří čeští umělci:

Jan Bauch
Václav Špála

Při tvorbě fauvistického díla jsme se s dětmi inspirovali jedním z nelepších obrazů Derainovy tvorby: „Westminsterský most“ (Obrázek 1) namalovaný v roce 1906. Malíř pracoval s velmi intenzivními barvami a zároveň respektoval zákony harmonie. Barva byla nanášena prudkými tahy štětcem nebo přímo z tuby.¹

2.1.1. André Derain (Obrázek 2)

Francouzský malíř a ilustrátor. Narodil se roku 1880 v cukrářské rodině v Châtou. Derain měl vždy v oblibě malování. V roce 1898 odešel studovat do Paříže, kde se setkal s Maurice de Vlaminckem a Henri Matissem. V roce 1905 Derain vystavoval své obrazy na Salonu des Indépendants. Další výstava proběhla na Salonu d'Automne a zde byla Derainovi a jeho přátelům přidělena proslulá přezdívka Les Fauves (divoké šelmy), pro jejich velmi „divoké“ užití barev.

¹ Pijoan J., *Dějiny umění 9*. Odeon, Praha 1985, s. 112

Derain pracoval se základními výraznými barvami, nanášel je v hrubých tazích štětcem. Barva a její jednotnost byla hlavním tématem obrazu.

V roce 1906 se Derain oženil. Během 1. a 2. světové války neměl Derain příliš mnoho času a možností pro svou tvorbu, přesto se mu podařilo navrhnout kostýmy pro Ďagilevův balet, vydat čtyři knihy o práci na poli designu a byl zván na mnohé francouzské i zahraniční výstavy. Během druhé světové války se Derain rozešel se svou manželkou. Rozchod zapříčinil jeho nemanželský syn. Nakonec se manželé však k sobě vrátili, jejich vztah byl však velice chladný. V roce 1953 Derain onemocněl a o rok později zemřel.

2.2 Kubismus

Kubismus je směr, který revolučním způsobem ovlivnil výtvarné umění. Zásluhy na jeho vzniku mají umělci Pablo Picasso a Georges Brague, kteří se nechali inspirovat malířem Paulem Cézannem a africkým domorodým uměním. Oba umělci pracovali samostatně, nezávisle na sobě. Jejich první díla vznikla již kolem roku 1906 během jejich studií. Cézann nepůsobil jen na vývoj umělců, ale vůbec na vznik celého kubismu.³ Termín „kubismus“ umělci přijali velmi negativním způsobem. Název vymyslel francouzský kritik umění Louis Vauxcelles v roce 1908 („divný cubiques“ = cubus - krychle). Použití bylo myšleno negativně a hanlivě.

Princip kubismu spočívá v jeho prostorové koncepci díla, předmět nezobrazuje jen z jednoho úhlu, ale z mnoha úhlů současně.² Obrovská změna byla v práci s realitou a v přístupu ke skutečnosti. Objekty a předměty byly rozkládány na geometrické tvary (většinou krychle), proto máme dojem, že předmět je deformovaný. Kubismus měl velký dopad na umělce prvních desetiletí 20. století a tím ovlivnil vývoj nových uměleckých stylů (futurismus, konstruktivismus a expresionismus). V některých lokalitách získal charakter uměleckého slohu (např. v Čechách).³

Podle tvorby dělíme kubismus na:

- 1. Pre-kubismus** (1906 -1909) – období, kdy kubismus vznikl. Malířství bylo ovlivněno předchozím uměním. Postupem času se předměty zobrazovaly v základních geometrických tvarech a vybíraly se pouze odstíny hnědé a šedé barvy.

²Pi Joan J., *Dějiny umění* 9. Odeon, Praha 1985, s. 125

³<http://es.wikipedia.org/wiki/Kubismus>

2. **Analytický kubismus** (1909 – 1912) – logický vývoj tvorby, kdy není potřeba zobrazovat skutečnost a krásu. V tomto období se barva stále téměř nepoužívala. Zobrazovaný předmět je rozložen na jednotlivé geometrické tvary, které jsou pak zobrazeny neperspektivně vedle sebe.⁴
3. **Syntetický vrcholný kubismus** (1912 – 1914) – období, kdy se kubismus přiblížil abstraktnímu umění, ale zobrazovaný předmět je stále důležitý. Poprvé se objevuje koláž a barevnost.
4. **Orfismus** – období úplné kubistické abstrakce s využitím pestrých barev.
5. V dalším období byl kubismus ovlivněn především surrealismem.

Někteří světoví kubističtí umělci:

Pablo Picasso
 Juan Gris
 Georges Braque
 Robert Delaunay
 Fernand Léger

Čeští kubističtí umělci:

Emil Fila
 Bohumil Kubišta
 Otakar Kubín
 Václav Špála
 Antonín Procházka

Při realizaci projektu jsme se inspirovali Picassovým obrazem „Punchinello s kytarou“ (Obrázek 4), který Picasso namaloval v roce 1920.

2.2.1 Pablo Picasso (Obrázek 5)

Španělský malíř a sochař. Narodil se ve Španělsku roku 1881. Otec vyučoval malbu a Picassův přirozený talent velice podporoval. Říká se, že Picasso začal malovat dřív, než se naučil mluvit. Ve čtrnácti letech nastoupil do kurzu pro pokročilé na Škole umění v Barceloně. V Paříži v roce 1900 byl Picasso uchvácen uměním van Gogha a Lautreca. Poté začal vystavovat svá díla v Madridu. Picasso zcela změnil historii umění, když v roce 1907 namaloval *Aviňonské slečny*. Kompozice postrádala jednotnost, barva byla tvrdá a suchá a nové linie a úhly pohledu zcela změnily moderní umění. Picasso se společně s Braquem stal vůdčí osobností kubismu. Představoval novou iluzi hmoty a obsahu na plátně bez využití tradičních technik šerosvitu a lineární perspektivy, což se mu podařilo prostřednictvím lámání úhlu a představením předmětu v několika různých pohledech zároveň.⁵

⁴ Pijoan J., *Dějiny umění 9*. Odeon, Praha 1985, s. 129

⁵ <http://es.wikipedia.org/wiki/Kubismus>

Picasso vytvořil více než 20 000 uměleckých děl a je jedním z nejznámějších umělců. Zemřel ve Francii roku 1973.

2.3 Futurismus

Moderní směr, který vznikl v roce 1909. Prosadil se zejména v Itálii a posléze v Rusku a Anglii. Jeho zakladatelem je italský básník a spisovatel Filippo Tommaso Marinetti. Název pochází ze slova „future“ (budoucnost). Na rozdíl od většiny moderních uměleckých směrů (impresionismus, fauvismus, kubismus), pokřtěných posměškem kritikovým, si futuristé vybrali své jméno sami.⁶ Za základní znak tohoto směru je považován dynamismus – pohyb, neklid, rychlost. Umělci se snažili zachytit výraz zrychlujícího se života. Futuristé nacházeli inspiraci pro svou tvorbu v kubismu, geometrické abstrakci a konstruktivismu.

Někteří futurističtí umělci:

Giacomo Balla

Umberto Boccioni

G. Severin

2.4 Abstraktní umění

Abstraktní umění se objevuje poprvé již kolem roku 1910 ve Francii, Holandsku, Rusku, USA pod různými názvy - například orfismus, neoplasticismus apod. Jeho počátky však můžeme najít již v pravěku. Rozvoj abstraktního umění je zaznamenán po druhé světové válce, kdy se objevila akční malba, tachismus a další výtvarné směry. Tento druh umění si oblíbilo spousta umělců, objevuje se v nových podobách a stále překvapuje.

Abstraktní umění nezobrazuje žádný předmět (krajinu, člověka), a proto je také nazýváno jako nefigurativní, bezpředmětné. Pomocí barevných skvrn, geometrických obrazců, linií vyjadřují umělci své zážitky, pocity a vztahy ke světu. Umělci využívají barvu, barevnou plochu, linii, pohyb, experiment, náhodu a výtvarnou hru.

K zakladatelům abstraktního umění patří dva umělci ruského původu - Vasilij Kandinskij a Kazimír Malevič.

⁶ Pijoan J., Dějiny umění 9. Odeon, Praha 1985, s. 163

Vasilij Kandinskij píše o abstraktním umění takto: „Cílem abstraktního umění je individuální a originální tvorba, nezávislá na přírodě, neboť se nejedná o nápodobu, ale o skutečné umělecké dílo, samostatný námět, který dýše duchem, o výtvor, který svou existenci nachází v umělci a jenž je podroben vnitřní potřebě.“⁷

Někteří světoví umělci:

Vasilij Kandinskij
Kazomír Malevič
Piet Mondrian
Henry Moore
Constantin Brancusi
Jackson Pollock

Někteří čeští umělci umění:

František Kupka
Vojtěch Preissig
František Foltýn
Bedřich Stefan
Vincent Makovský
Hana Wichterlová

V abstraktním směru jsme se inspirovali ruským umělcem Vasilijem Kandinskim a jeho experimentální dílo „Čtverce se soustřednými kruhy“ (Obrázek 10).

2.4.1 Vasilij Kandinskij (Obrázek 11)

Narodil se v Rusku v muzikantské rodině. Po maturitě začal studovat práva, ekonomii a etnologii. Po studiích vyučoval právo na Moskevské univerzitě. Ve volných chvílích se věnoval malbě. K jeho experimentování ho motivoval převrácený obraz, zdál se mu pro tvorbu mnohem zajímavější.

Roku 1889 se vypravil na severní Ural, kde studoval právní systém syrjanských kmenů. Velmi ho zaujaly geometrické a abstraktní malby na jejich bubnech, což se výrazným způsobem projevilo na jeho dílech.

Roku 1944 zemřel.

2.5 Expresionismus

Expres – výraz, obraz vnitřního světa umělce. Je zcela nemožné říct přesnou definici expresionismu, stejný základ najdeme ve fauvistickém umění. Termín se dříve často měnil a zahrnuje velmi rozdílná díla (př. Munchov x Groszov). Expresionisté negativně reagovali na impresionismus a naturalismus. Hlavním cílem je vyjádření vlastních prožitků a pocitů. Námětem expresionismu je úzkost, osamělost a strach.

⁷ Debicki, Jacek a kol. *Dějiny umění*. Argo, Praha 2001, s. 25

Umělci zcela deformovali tvar a barvy. Expresionismus se vydává jako „hnutí německého původu“, především proto, že se v Německu nejvíce vyskytoval. První náznak expresionismu najdeme již ve Francii.

Někteří expresionističtí umělci:

Eduard Munch
Vincent van Gogh
Oskar Kokoschka
Lovis Corinth
Max Beckmann
Otto Dix
George Grosz

Někteří čeští umělci:

Václav Špála
Bohumil Kubišta
Josef Váchal

2.6 Dadaismus

„Dada“ (záliba, koníček, hra).

Dadaismus neboli smysl negace je avantgardní umělecký antisměr, který vznikl ve Švýcarsku v roce 1916 - 1923. Vyjadřoval strach z války a velký zmatek v životě. Hlavním smyslem tohoto směru je dílo vytvořené náhodou. Zásadou byla úplná svoboda, dynamika, spontánnost, individualismus a zrušení hranice mezi kráskou a ošklivostí. Umělci zdůrazňovali hlavně směšnost, odpudivost, vulgárnost, libovali si v černém humoru a jejich cílem byl estetický a psychický šok. Základní technikou byly nalezené objekty, které byly rozebrány a opět složeny do nelogické podoby – do nového neznámého předmětu. Dadaističtí umělci si se svým dílem doslova „hráli“.

Někteří dadaističtí umělci:

Tristan Tzara
Max Ernst
Hans Arp
Hugo Ball
Arthur Cravan
Jean Crotti
Marcel Duchamp
Salvador Dalí

2.6.1 Max Ernst

Francouzský malíř německého původu, který se narodil roku 1891 v německém Brühlu. Věnoval se studiu filozofie, psychologie a studoval dějiny umění. Je považován za jednoho ze zakladatelů dadaismu a surrealismu. Jako první objevil techniky frotáže a vytvářel pozoruhodné koláže. V roce 1941 emigroval do Ameriky. Do Evropy se vrátil až v roce 1954. Zemřel roku 1976 v Paříži. (obrázek 16)

2.7 Surrealismus (obrázek 16)

Surrealismus je umělecký směr a životní styl, který navazoval na dadaismus. Stejně jako dadaismus byl negací proti první světové válce, ale názory surrealismu byly již pozitivnější. Zdůrazňuje podvědomí a usiluje o osvobození mysli. Surrealisté věřili, že svět se může změnit. Termín surrealismus poprvé použil Guillaume Apollinaire. První impulsy surrealismu dostal od André Bretona, jeho prudký rozvoj umožnil Salvador Dalí.

Surrealismus rozdělujeme na dvě období:

1. Intuitivní - myšlenka má hlavní postavení nad realitou. Do roku 1926 se surrealisté opírali především o filosofický idealismus.
2. Politické - nutnost surrealistů vyjádřit se k tehdejší politice. Uskutečnil se veřejný protest proti kolonialismu.⁸

Někteří světoví představitelé:

Max Ernst

Salvador Dalí

Joan Miró

André Masson

Paul Klee

Čeští představitelé:

Toyen (Marie Čermínová)

Josef Šíma

Jindřich Štyrský

Václav Tikal

Emila Medková

2.8 Abstraktní expresionismus

Abstraktní expresionismus byl umělecký směr zaměřený proti realismu. Spontánnost, cit a emoce byly společné znaky tohoto umění. Vznikl až po druhé světové válce v Americe. Tento směr pozvedl Ameriku na úroveň evropského umění a byl velkou inspirací pro Evropu.

⁸ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Surrealismus>

Umění se šířilo zejména v New Yorku, Kalifornii a v San Franciscu. Umění abstraktního expresionismu velmi úzce navazuje na avantgardní umění meziválečné doby, především na surrealismus a je považováno za pokračování a vyvrcholení moderního umění.⁹

Někteří evropští představitelé:

Marhieu
Schumacher
Hans Hartung
Jean Dubuffet

Někteří američtí představitelé:

Jackson Pollock
Willem de Kooning
Arshile Gorky

Velkou inspirací při realizaci výtvarného projektu bylo dílo od Jacksona Pollocka „Levandulová mlha“ (Obrázek 13) a využití netradičních materiálů pro tvorbu Jeana Dubuffeta.

2.8.1 Jackson Pollock (Obrázek 14)

Americký malíř, který se narodil v USA roku 1912. V roce 1930 Odešel studovat umění do New Yorku a v brzké době se stal jedním z hlavních představitelů abstraktního umění ve městě. V roce 1936 se seznámil se Siqueirosem (mexičan) a začal pracovat a experimentovat s netradičními technikami a materiály. Svými díly si vysloužil přezdívku „Jack Kapač“.

V roce 1940 začal Pollock vystavovat svoje díla se skupinou American Abstract Artists a o 3 roky později se konala jeho samostatná výstava. V roce 1945 se oženil s umělkyní a Pollockovou obdivovatelkou Krasnerovou. Jejich vztah byl velmi vášnivý. Krasnerová svými kritickými názory pomáhala Pollockovi objevovat nové cesty v umění.

Pollock objevil akční malbu i prožitek z malby. Každý dopad barvy na plátno měl jinou sílu, energii, rychlost a dynamiku.¹⁰

V roce 1956 tragicky zemřel při autonehodě.

⁹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Abstraktn%C3%AD_expresionismus

¹⁰ http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=349

2.9 Pop-art

Z anglické zkratky popular art – populární masové umění. Tento název poprvé použil anglický kritik Lawrence Alloway.

Pop-art vznikl v 50. letech 20. století v Londýně a v New Yorku (nezávisle na sobě). Byl ovlivněn především populární hudbou a komerčním uměním a byl reakcí na změny v poválečné společnosti.

Na mezinárodní scéně se pop art objevuje v roce 1964 u příležitosti bienále v Benátkách, jehož velkou cenu měl hohoto roku obdržet Robert Rauschenberg.¹¹

Hlavními rysy jsou používání velkých formátů, zářivé nebo naopak mdlé barvy. Umělci přejímali motivy předmětů denní potřeby a inspirovali se velkoměstskou kulturou (komiks, film, reklama). Zdůrazňovali hlavně kýčovitost a barevnost obyčejna.

Někteří umělci pop-artu:

Robert Rauschenberg

Richard Hamilton

Eduard Paolozzini

Andy Warhol

Jim Dine

Při práci s dětmi jsme se inspirovali dílem „Slasti malování“ od Jima Dinea. Není to přímo pop-artické dílo, ale děti byly jeho barevností a dadaistickou hravostí uchváteny. (Obrázek 18)

2.9.2 Jim Dine

Malíř, který se narodil se roku 1935 v Ohio. Na střední škole navštěvoval kurzy Art Academy a v roce 1957 získal bakalářský titul na university of Cincinnati. O dva roky později uskutečnil svou první výstavu v New Yorkské galerii a v roce 1962 vystavoval svá díla na vůbec první pop-art výstavě v Pasadena Art Museu. Dine se inspiroval staršími uměleckými směry, které mírně parodoval. Byl však ovlivněn dadaistickou, abstraktní a surrealistickou tvorbou. I přes převažující malířskou tvorbu vytvářel Dine podivuhodné asambláže (př. kartáček připevněný na plátně). Věnoval se také pedagogické práci na New Yorkských školách a univerzitách.

¹¹ Pijoan J., *Dějiny umění 10*. Odeon, Praha 1985, s. 155

3. Výtvarné techniky

3.1 Zajímavé výtvarné techniky používané ve 20. století

Výtvarných technik ve 20. století je nespočetně mnoho. Každý umělec pracoval originálním způsobem a vzniklo mnoho nových výtvarných technik a postupů.

Malba je technologie malířských postupů. Je to postup, při němž jsou barvy nanášeny na určitý povrch, podklad. Malbu můžeme rozdělit na mnoho dalších druhů (př. akční, akvarelová, desková, olejová, nástěnná a spoustu dalších).¹² Ve dvacátém století se malba stala převážně nereálným znázorněním skutečnosti a doslova hrou s barvami a liniemi. (obrázek 20)

Dripping je metoda volné malby litím, stříkáním, kapáním barvy na podložku.¹³ Poprvé tuto metodu použil Jackson Pollock kolem pol. 20. století. (obrázek 15)

Kresba je nejjednodušší výtvarný projev. Je tvořena jakýmkoli materiálem zanechávajícím stopu na libovolném povrchu. (obrázek 22)

Lavírovaná kresba je kresba štětcem dotvářená rozmýváním pomocí vodového ředidla.

Grafika je zpracování vlastního výtvarného motivu na grafické desce. Může být tvořen lepením, řezáním, kreslením, rytím nebo jiným způsobem. Deska se poté natře vrstvou barvy a motiv se obtiskne na papír a jiný materiál.

Monotyp je otisk obrázku nejdříve namalovaného olejovými barvami na skleněné desce. (obrázek 49)

Koláž je metoda, která se výrazně uplatnila. Je to dvojrozměrné výtvarné dílo. Podle francouzského slovesa coller – lepit. Jedná se o nalepování kusů papíru, výstřižků apod. na plochu obrazu. Koláž se nejvíce uplatnila v kubistickém a surrealistickém směru.¹⁴ (obrázek 6,7)

Asambláž vzniká seskupením a upevněním různých materiálů, přírodnin na podložce. Její trojrozměrnost ji odlišuje od plošné koláže. Asambláž používali především dadaističtí umělci.

¹² Kubička R., Zelinger J., *Výkladový slovník*. Grada, Praha 2004, s. 157

¹³ Kubička R., Zelinger J., *Výkladový slovník*. Grada, Praha 2004, s. 54

¹⁴ Kubička R., Zelinger J., *Výkladový slovník*. Grada, Praha 2004, s. 117

Dekoláž vzniká strháváním smýváním, odkrýváním povrchu původního díla a jeho dalším dotvářením.

Proláž je výřez v obraze, který se nahradí jiným motivem se shodným tvarem.

Roláž je druh koláže. Fotografie nebo obraz je rozřezán na proužky a střídavým způsobem lepen za sebou.

Frotáž je grafický přepis. Papír se přiloží k určitému povrchu předmětu a tlakem se přejíždí tužkou nebo válečkem s barvou. Tuto techniku používal např. francouzský umělec Max Ernst, který je považován za jednoho ze zakladatelů dadaismu a surrealismu. (obrázek 17)

Xerox je tisk kopie na kopírce.

Land-art je kresba v přírodě přírodním materiálem - větvičkou do písku, kamenem nebo uhlíkem na beton.

3.2 Výtvarné techniky použité při práci s dětmi

Při realizaci výtvarného projektu jsem se snažila, aby si děti vyzkoušely co možná nejvíce výtvarných experimentů s barvami a jiným výtvarným materiálem.

Malba – je pro předškolní dítě výrazem intuitivního ztvárnění emocí, vztahů, prožitků a skutečností našeho světa. Děti barvy cítí jako barevné hmoty. Vnímání, prožívání a uplatňování řeči barev tak nabývá podoby specifické neverbální komunikace.¹⁵

Postup: Je to postup, při němž jsou barvy nanášeny na určitý povrch, podklad.

Výtvarný materiál: tempera, akvarel, balicí papír, čtvrtka, štětec

Námět: jakýkoli (př. zvířátka, počasí, moje rodina,...)

Malba prstem

Postup: prsty i celé dlaně namáčíme do barvy (tempera) a přenášíme na papír nebo jiný povrch. (obrázek 64)

Výtvarný materiál: tempera, akvarel, balicí papír, čtvrtka

Námět: déšť, sníh, mrak, sněhulák

Malba do vlhkého podkladu

Postup: celou plochu papíru natřeme vodou. Použít můžeme štětec nebo mycí houbičku. Do mokrého podkladu zapouštíme barvy.

Výtvarný materiál: voda, akvarel, čtvrtka, štětec

¹⁵ Roeselová, V., Techniky ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 1996, s. 62

Námět: podzim, kouzlo, paleta, klaun

Malba, otisk netradičními pomůckami

Postup: předměty barvíme temperou a tiskáme na papír nebo přímo namáčíme předmět do barvy a malujeme. Ryjeme předmětem do předkresleného povrchu.

Výtvarný materiál: houbička, hadr, špejle, vidlička, provázek, šiška, zmačkaný papír, kartáček, ...

Námět: kouzlení, podzim, zima, jaro, motýl

Monotyp

Postup: otisk obrázku nejdříve namalovaného olejovými barvami na skleněné desce.

Výtvarný materiál: skleněná deska, čtvrtka, tempera

Námět: louka, kouzlení, rybník, motýl, květiny, podzimní strom, zvířátka, zahrada

Stříkaná malba

Postup: volný způsob stříkání barvy na papír.

Výtvarný materiál: tempera, latexové barvy, balicí papír, štětec, nádoba na barvu

Námět: louka, kouzlo, vánoční přání, cestičky, déšť

Kuličková technika

Postup: do velké nízké krabice vložíme papír. Na papír nalijeme barvu. A do krabice vhodíme kuličku. S krabicí pohybujeme tak, aby kulička jezdila po papíře a zanechávala barevné stopy.

Výtvarný materiál: krabice, čtvrtka, tempera, kulička,

Námět: podzim, cesty, mapa, čarování, pavučina

Kolorovaná kresba

Postup: špejlí namočenou do tuše nebo fixou nakreslíme námět. Obrázek vymalujeme světlými barvami (akvarely)

Výtvarný materiál: tuš, čtvrtka, špejle, fixa, akvarely,

Námět: zachycení zážitků (výlety, prázdniny, ...)

Zapouštění akvarelu do klovatiny

Postup: povrch papíru potřeme vrstvou klovatiny. Do klovatiny zapouštíme štětcem barvy.

Výtvarný materiál: akvarely, klovatina, čtvrtka, štětec

Námět: podzim, listí, podzimní strom, louka, motýl, jaro, duhová kulička, kouzlení a čarování

Mramorování

Postup: do misky nalijme vodu. Na povrch vody nakapeme pár kapek barvy (speciální barvy na mramorování). Špejlí barvy opatrně zamícháme. Opatrně ponoříme papír nebo jiný předmět (vajíčko, míček, svíčku) do vody. Během ponořování můžete předmětem lehce otáčet. Po vynoření vzniká na předmětu mramorový efekt.

Výtvarný materiál: voda, mramorovací barvy, čtvrtka, špejle

Námět: velikonoční vajíčko, balicí papír na dáreček, vánoční přáníčko, kouzlení, barvy podzimu

Otisk

Postup: předmět, který chceme obtisknout, natřeme barvou a poté obtiskneme na papír (list ze stromu, zmačkaný papír)

Výtvarný materiál: papír, akvarel, různé předměty

Náměty: postava, zvířata, drak, pták

Otisk bramborou

Postup: bramboru vykrojíme vykrajovátkem do určitého tvaru, natřeme na povrchu barvou a obtiskneme na papír (obrázek 31)

Výtvarný materiál: brambory, papír, tempera, vykrajovátka na cukroví, nůž

Námět: čepice, ubrus, koberec, polštář, rukavice

Kresba – je nejpřirozenější výtvarná činnost. Dítě tužku pokládá za zajímavou hračku, kterou lze použít mnoha způsoby. Především ho láká pohyb ruky s nástrojem a barevná stopa.¹⁶

Výtvarný materiál: suchá stopa: tužka, rudka, uhlí, čtvrtka, balicí papír

mokrý stopa: fixa, tuš, štětec

Námět: čert, peklo, noc, tma, zážitky z výletu

Sgrafito

Postup: na čtvrtku nanese vrstvu vosku (voskové barvičky). Potom celou plochu potřeme tuší smíchanou s černou temperou a Jarem. Po zaschnutí vyškrabáváme jehlou nebo špejlí různé náměty.

Výtvarný materiál: tuš, voskové barvičky, štětec, černá tempera, jarová voda, čtvrtka, špejle

Náměty: motýl, strom, květina, čepice, duha

¹⁶ Roeselová, V., *Techniky ve výtvarné výchově*, Praha, Sarah 1996, s. 11

Prorývání

Postup: papír potřeme tenkou vrstvou modelovací hmoty. Potom vyškrabáváme špejlí zvolený námět

Výtvarný materiál: čtvrtka, modelovací hmota, špejle

Námět: ježek, zvířátka, květina, stromy, koberec, tráva

Koláž - dvojrozměrné výtvarné dílo. (obrázek 6,7)

Postup: nalepování kusů papíru, výstřižků, látky na plochu papíru nebo látky.

Výtvarný materiál: barevné papíry, nůžky, lepidlo, staré noviny, karton, barevné kusy látek

Námět: klaun, kamarád, dům, květina, strom, příroda, motýl

Asambláž

Postup: vzniká seskupením a upevněním různých materiálů, přírodnin na podložce. Její trojrozměrnost ji odlišuje od plošné koláže.

Námět: hra, vynález, kolo, stroj

Frotáž - přepis. (obrázek 17)

Postup: papír se přiloží k určitému povrchu předmětu a tlakem se přejíždí tužkou nebo válečkem s barvou.

Výtvarný materiál: papír, tužka, vosková barvička, rudka

Námět: podzim, listí, stroj, kouzlo, mapa, tajný vzkaz

3.3 Dítě, jeho psychologické zvláštnosti a chuť výtvarně se projevat

Děti se vzájemně liší v mnoha aspektech výtvarného projevu. Každé dítě je individuální osobnost, a proto je třeba k němu přistupovat s porozuměním a dát mu tím možnost optimálně se rozvíjet.

Dítě se může výtvarně projevit z mnoha důvodů:

- malba, kresba ho baví, je to jeho „koníček“
- má příjemné zážitky a prožitky z určité události
- má nepříjemné zážitky, pocity z předchozích událostí
- má problém, který nechce s nikým slovně řešit
- je k výtvarnému projevu motivováno (chce malovat jako malíř, kamarád, maminka,...)
- je k výtvarnému projevu donuceno (př. „Teď namaluj svojí maminku.“)

Pro dítě předškolního věku je mnohem lehčí vyjádřit se prostřednictvím kresby nebo malby, než slovně. Grafický symbol je pro dítě nejpřirozenějším prostředkem vyjádření sebe sama a první zkušenosti se světem. Dítě se na straně jedné prezentuje světu, hlásí se ke své jedinečné existenci ve světě tím, že po sobě zanechává grafickou stopu, a na druhé straně tím, že zkušenost reprezentuje, dává najevo, že chce se světem začít komunikovat.¹⁷

Tvoření umožňuje dětem říct více než slova. Hraje i významnou roli v překonávání psychických obtíží. Některé děti mají slovní zábrany, nechtějí, nebo nemohou slovně komunikovat, a proto volí cestu výtvarného vyjádření. Z výtvarného projevu se dá poznat problém, trápení, které dítě v daném okamžiku má.

¹⁷ Babyrádová, H., Symbol v dětském výtvarném umění, 2004, s. 55

Praktická část

4. Výtvarný projekt

Útvary se složitou klenbou úloh a často závažným myšlenkovým obsahem jsou výtvarné projekty.¹⁸

V sedmdesátých letech si mnozí učitelé začali uvědomovat, že mezi dětmi narůstá jistá netečnost, povrchní vztah ke světu a lhostejnost v mezilidských vztazích.¹⁹ Začali přemýšlet, hledat způsob a různá témata, jak s jejich pomocí by děti porozuměly okolnímu světu a získaly k němu hlubší vztah. Začala vznikat výtvarně projektová metoda.

I přes mnohem zajímavější náměty, které by se daly proměnit ve výtvarný projekt, jsem se rozhodla realizovat v mateřské škole projekt na téma: „Vylepšíme naši školku“. Při výběru tohoto tématu jsem přemýšlela hlavně nad tím, jak pozvednout naši mateřskou školu „trochu výš“ – a to z pohledu veřejnosti, rodičů a hlavně samotných dětí. V první řadě mateřská škola nutně potřebuje rekonstrukci celého areálu, aby mohla do budoucna fungovat dál. Další podstatou skutečností, kterou jsem chtěla v rámci projektu změnit, bylo vytvoření spolupráce rodičů a mateřské školy. Připadalo mi, že doposud rodiče braly mateřskou školu doslova jako „hlídánu“ a účast na akcích pořádaných mateřskou školou byla minimální. Třetím cílem bylo vytvořit takové podmínky, aby děti změnily svůj dosavadní pohled na mateřskou školu. Aby se do školky těšily, aby se těšily na své kamarády a aby si začaly všimnat věcí, které byly doposud jen nepodstatnou součástí mateřské školy. A posledním takovým cílem bylo vše realizovat prostřednictvím něčeho, co je podle mě nejoblíbenější činností většiny dětí v předškolním věku – prostřednictvím výtvarného tvoření. Děti se každý den setkává s různými podobami umění, a proto není od věci, když se blíže seznámí s některými směry, umělci a technikami výtvarného umění.

Projekt trval 2 týdny a zúčastnily se ho všechny děti z mateřské školy, rodiče i obec.

Pro rodiče s dětmi byla vyhlášena výtvarná soutěž: „Vylepšíme naši školku“. Rodiče za pomoci svých dětí mohli výtvarně vyjádřit svůj originální nápad nebo návrh pro změnu v mateřské škole.

¹⁸ Roeselová, V., Řady a projekty ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 1997, s. 33

¹⁹ Roeselová, V., Řady a projekty ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 1997, s. 28

V průběhu projektu jsme s dětmi navštívili obecní úřad s návrhy a nápady jak mateřskou školu vylepšit za pomoci obce. Důsledkem toho obec požádala o dotace na rekonstrukci mateřské školy a zahrady. Bohužel se dotaci nepodařilo získat, ale rekonstrukce některých částí areálu proběhne v roce 2010 z jiných finančních zdrojů obce.

Každé dítě tvoří originálním způsobem. Je to jedna z neverbálních forem, jak vyjádřit své pocity a prožitky.

Před realizací výtvarného projektu jsem měla možnost vyzkoušet si s dětmi různé experimenty ve tvoření. Zvolila jsem i tradiční postup výtvarné výchovy a po dokončení výtvarného projektu jsem zjistila, jak velký vliv má na tvorbu prožitek a jak některé postupy tvoření působí na osobnost dítěte.

Realizace projektu

1. týden

1. téma: „Na vědce a architekty“

Cíl: „prozkoumat“ celou mateřskou školu
zjistit, co se dětem na mateřské škole líbí nebo nelíbí
navrhnout originální nápad, jak mateřskou školu „vylepšit“
komunikovat a spolupracovat

Organizace: skupinová, individuální, ve dvojici

Pomůcky: badatelský oděv, lupy, tužky, bloky, pravítka, zednický metr, čtvrtky A4, barevná čtvrtka A4, balicí papír A1, tempery, akvarely, štětce, kyblík s vodou, hadr, rudka

Námětová hra (obrázek 34,35) - děti si z domova přinesly oblečení pro badatele a architekty a připravily si pomůcky, které budou při zkoumání potřebovat. Prošli jsme celý areál mateřské školy. Děti si v rámci hry vše pečlivě zaznamenávaly na papír, měřily a pozorovaly různé objekty lupou.

Diskuzní „badatelský“ kruh – společně jsme zjistily, co se nám na naší mateřské škole líbí a co ne, co by se dalo změnit a vylepšit.

Další den jsme s dětmi navštívili obecní úřad s návrhy a nápady, které by obec mohla nějakým způsobem změnit a pomoci tak s vylepšením školky.

Výtvarná část - „Naše mateřská škola“ (obrázek 20,21,22). Malba akvarelem, temperou, kresba rudkou. Děti „architekti“ malovaly a kreslily naší mateřskou školu.

Měly na výběr jakýkoli výtvarný materiál. Do svého výtvarného díla mohly domalovat a dokreslit svůj nápad pro vylepšení mateřské školy. Hotová díla si „architekti“ vystavili ve třídě a diskutovali o svých nápadech.

Pro inspiraci jsme další dny navštívili dvě mateřské školy. Našeho výletu se mohly účastnit i rodiče a sourozenci dětí. Děti mohly být stále v roli badatelů a architektů. Velkou inspirací pro ně byla zahrada jedné z mateřských škol, která byla nově vybavena průlezkami, skluzavkou a kolotočem.

Výtvarná část – „Zážitky z výletu“ (obrázek 23). Kresba tuší, obrázek dotvořen lepením výstřižků z časopisu. Děti mohly samostatně vytvořit (namalovat, nakreslit) zážitek z jiné mateřské školy. Zvolily společnou práci na velký balicí papír.

2. téma: „Malujeme a tvoříme podle velkých mistrů“

Cíle: seznámit děti s některými směry a umělci 20. století

využít postupů a výtvarných technik některých umělců

spolupracovat a komunikovat

realizovat některé nápady dětí

Organizace: ve skupině, individuálně, ve dvojici

Pomůcky: fotografie André Deraina, Kniha - Pijoan J., Dějiny umění 9. Odeon, Praha 1985, str. 112,113, tempery, čtvrtky A3, kyblík s vodou, hadr, štětce.

Imaginární pohybová hra – „Na malíře“ (pro rozvoj představivosti a komunikace). Děti chodí po prostoru, jsou malíři. Na pokyn učitele se zastaví u nejbližšího kamaráda, představí se a požádají kamaráda, aby jin namaloval nějaký obraz. Děti imaginárně malují své dílo. Když jsou imaginární díla hotova, navzájem si je vymění. Hra se opakuje i s dalšími kamarády.

Seznámení s umělcem (diskuzní kruh) - André Derain. Do kruhu jsem položila fotografii fauvistického umělce André Deraina. Děti hádaly, kdo by to mohl být. Přečetla jsem dětem stručný životopis umělce, ukázala jim pár Derainových obrazů a seznámila je se stylem a technikou tohoto umělce.

Slovní hra na barvy – „To je lež!“ Děti se rozhlíží po třídě a říkají, co vidí. Nesmí však říct pravou barvu předmětu. (př. „Vidím zeleného psa“)

Výtvarná část – malba temperou. „Jak by namaloval Derain naší mateřskou školu, zahradu?“ (obrázek 3) Děti zkoušely malovat jako Derain, používaly jiné barvy

objektů než ve skutečnosti. Když byla díla hotova, děti porovnávaly svůj obraz s umělcem.

3. téma: „Malujeme a tvoříme podle velkých mistrů“

Cíle: seznámit děti s některými směry a umělci 20. století
využít postupů a výtvarných technik některých umělců
spolupracovat a komunikovat
realizovat některé nápady dětí
experimentování s barvami

Organizace: ve skupině, individuálně, ve dvojici

Pomůcky: fotografie, obrázky Jacksona Pollocka, Kniha Pijon J., Dějiny umění 10. tempory, čtvrtky A3, kyblík s vodou, hadr, štětce, provázky, houbička

Diskuzní badatelský kruh - Děti dávaly návrhy, co by chtěly v mateřské škole změnit. Společně se dohodly na vymalování třídy a ložnice. Vybíraly, jaká barva a jaký námět by se jim na zdi líbil. Měly k dispozici různé obrázkové i odborné knihy, s výtvarnými nápady a náměty.

Navrhla jsem dětem zajímavou výtvarnou techniku - dripping a seznámila jsem je s dalším umělcem 20. století – Jacksonem Pollockem a jeho zajímavou kapací technikou. Dětem se tato technika moc líbila a zvolily ji jako vzor na zeď.

Výtvarná část – dripping latexovými barvami. (obrázek 15) Na podlahu jsme rozložili několik balicích papírů formátu A1. Děti volným způsobem lily a stříkaly barvu na papír. Vyzkoušely si i další výtvarné techniky, které by se daly použít na ozdobení zdí ve třídě a využily i technik, které již znají.

- otisk provázku, kuličková technika, tisk houbičkou, malba kartáčkem, prstomalba, otisk dlaně, otisk prstu (obrázek 33,19)

Při tvoření děti spolupracovaly a vzájemně se doplňovaly. Zjistily, že vymalovat zeď by dalo velkou práci a tak se rozhodly poprosit maminky o pomoc. Rodiče se společně domluvily a nečekaně proběhla víkendová akce pod názvem „Vymalujeme naši školku“. Děti maminkám pomáhaly a radily, co by se na zeď mohlo namalovat a jakou výtvarnou techniku použít. Nejvíce rodiče využily malbu štětcem, prsty a tisk houbičkou a bramborou. Ve třídě vznikly obrázky stromů ve čtyřech ročních obdobích a různé zvířecí motivy. V ložnici děti vymyslely námět „Malé ovečky“. (obrázek 36,37)

2. týden

4. téma: „Malujeme podle velkých mistrů“

Cíle: seznámit děti s některými směry a umělci 20. století
využít postupů a výtvarných technik některých umělců
spolupracovat a komunikovat
realizovat některé nápady dětí

Organizace: ve skupině, individuálně

Pomůcky: tempery, akvarely, štětce, kyblík s vodou, čtvrtka A3, A4, Odborná literatura- Pijoan J., Dějiny umění 9. Odeon, Praha 1985. Pijoan J., Dějiny umění 10. Odeon, Praha 1985. Dickinsonová R., Malujeme podle velkých mistrů. Junior, Praha 2007,

Diskuzní kruh - další věc, kterou by děti ve třídě změnily, kdyby to šlo, by byl koberec a nové hračky.

Inspirace z knih - rozdala jsem dětem knihy o výtvarném umění. Pro námět na koberec děti nejvíce zaujalo dílo abstraktního umělce Vasilije Kandinského – „Čtverce se soustřednými kruhy“ a frotážová technika dadaistického umělce Maxe Ernsta.

Seznámení s umělci – Kandinskij, Ernst

Výtvarná část – frotáž voskovými barvičkami, prstomalba temperou, malba akvarelem. (obrázek 12,30) Děti pracovaly individuálně. Každý si vybral výtvarnou techniku, která ho nejvíce zaujala, nebo si děti mohly vyzkoušet obě vybrané techniky.

Hra „Živé obrazy“ - Děti rozložily svá hotová díla na koberec a procházely se mezi nimi. Na zvolanou větu „Máme nový koberec!“ děti měly vytvořit sochu (živý obraz) vyjadřující okamžitý pocit.

Další dny

5. téma: „Vyrobíme si hračku“

Cíle: seznámit děti s některými směry a umělci 20. století
využít postupů a výtvarných technik některých umělců
spolupracovat a komunikovat

Organizace: ve skupině

Pomůcky: různé předměty, materiál (látka, knoflíky, papír, plast, sklo, dřevo, provázky,...), barevný sprej, lepidlo Kanagon, velká dřevěná deska nebo karton,

Další den jsme vyrazili na výlet do Kamenice nad Lipou. Na zámku jsme se inspirovali výstavou ručně vyrobených hraček. Děti byly opět v roli badatelů a také vynálezců. (Obrázek 38,39,40,41)

Děti přinesly z domova předměty a materiál, ze kterých by se dala vyrobit zajímavá hračka.

Výtvarná část – aniž by to bylo mým cílem, tak vzniklo společné dílo - asambláž. Děti seskupily předměty na dřevěnou desku. Postupně předměty přilepovaly. Konečné dílo přestříkaly zeleným sprejem. Hračku nazvaly: „Zahrada pro broučky a žabky“

Děti zjistily, že vyrobit hračku není vůbec jednoduché a zabere to spoustu času. Hned po dokončení asambláže, nezávisle na projektu, vytvářely další výtvary. Vyráběly z papíru broučky, pavouky a žabky. Měly možnost volby jakékoli techniky – monotyp (obrázek 49), stříhání a lepení barevného papíru, zapouštění barvy do klovatiny, zapouštění barvy do mokrého povrchu, prorývání, malba, kresba, modelování (obrázek 62,63), ...

6. téma: „Můj nejlepší kamarád v mateřské škole“

Cíle: rozvíjet fantazii a kreativitu

seznámit děti s některými směry a umělci 20. století

využít postupů a výtvarných technik některých umělců

spolupracovat a komunikovat

Organizace: individuální práce, ve dvojici, skupinová

Pomůcky: barevné papíry A4, A3, lepidlo, nůžky, relaxační hudba Enya – „The best of, tempera, štětce, balicí papír

Literatura - Cikánová K., Objevujte s námi tvar, Praha, Aventinum 1995

Prosociální hra – děti chodí po prostoru. Na povel učitelky se zastaví u nejbližšího kamaráda a pohladí ho nebo mu řeknou něco hezkého.

Diskuzní kruh – „Proč rádi chodíme do mateřské školy? Na koho se těšíme? Kdybychom byli malíři, kterého kamaráda bychom namalovali?“ **Seznámení**

s kubistickým umělcem - Pablo Picasso. Ukázala jsem dětem obrázky děl, které vytvořil Picasso a seznámila je s kubistickým uměním. Nejvíce děti zaujalo Picassovo dílo „Punchinello s kytarou“. Jedno děvčátko dokonce vykřiklo: „Takového bych chtěla kamaráda!“

Hra s geometrickými tvary – Děti dostaly několik geometrických tvarů vystřižených z barevného papíru. Za poslechu relaxační hudby sestavovaly na koberci různé obrazce a mohly zkusit sestavit svého kamaráda.

Výtvarná část – papírová koláž. Děti tvořily jako Picasso. Vystřihovaly z barevného papíru různé tvary a sestavovaly svého nejlepšího kamaráda. Vystřižené kousky lepily na plochu barevného papíru.

- malba společného díla: „My jsme všichni kamarádi“
(obrázek 45,46,47,48)

Sociogram – Děti sedí v kruhu a ukazují si navzájem své obrázky. Postupně říkají, komu by tento den věnovaly svůj obrázek. (obrázek 6,7,8,9)

7. téma: „Výstava“

Cíle: společně uspořádat výstavu svých výtvorů pro rodiče a veřejnost

spolupracovat a komunikovat

rozvíjet kreativitu a smysl pro krásu

Pomůcky: Provázký, lepicí páska, vytvořená výtvarná díla, relaxační hudba – Enya „The best of“, špendlíky, čtvrtka A4, barevné papíry, fixy

Organizace: ve skupině

Děti se rozhodly uspořádat v mateřské škole výstavu svých obrázků pro rodiče a veřejnost.

Diskuzní kruh – „Co je to výstava?“ Jak probíhá a co tam nesmí chybět?“
(obrázek 48)

Realizace výstavy - Děti si rozdělily práci při vytváření vystavovací místnosti a navrhly, na jakém místě budou jejich díla vystavena. (obrázek 55,56) Za pomoci mého předloženého písma namalovaly plakát s názvem: „Výstava obrázků od malých umělců“. (obrázek 53,54)

Výstava byla příjemným završením výtvarného projektu. Sešlo se spoustu rodičů i ostatních lidí z obce a okolí. Atmosféra byla plná radosti, dobré nálady a pozitivních komentářů. (obrázek 57).

Prostřednictvím projektu rodiče připravili pro děti překvapení. Využili svých finančních zdrojů a zakoupili nový kolotoč na zahradu. (obrázek 58,59)

Další hry a tvoření, které proběhly v rámci projektu

Děti byly silně motivované z předchozích činností projektu. Při volných hrových aktivitách si samy volily činnosti související s projektem.

Konstruktivní hry – různé lego stavby, stavby z kostek a jiných pomůcek (obrázek 51),

Námětové hry – „Na malíře, architekty, zedníky, kouzelníky, opraváře, konstruktéry, zahradníky, ...“

Dramatizace a divadlo – loutkové divadlo: „Nešikovný malíř“, „Zvířátka na návštěvě ve školce“

Volné výtvarné tvoření – malba, kresba, stříhání a lepení, monotyp (obrázek 49), modelování (obrázek 62,63), prostorová tvorba (obrázek 50), tvoření na zahradě (obrázek 60,61)

Pohybové hry – „Pan čáp ztratil čepičku“ (pro rozvoj a poznání barev)

Etudy – hra „Kdo chybí?“ (zraková etuda) – děti zjišťují, který kamarád je schovaný pod dekou.

Hra „Na co ťukám?“ (sluchová etuda) – děti poslouchaly a hádaly na jakou věc, materiál ťukám.

Hudební činnosti – zpěv písní s využitím Orfových nástrojů:

„Krtek“ („Naše zahrada“),

„Maluju a miluju“ (malba zdí),

Hádanky – popis věci, která je ve třídě, na zahradě

- popis kamaráda, na kterého myslím

Projektovou metodou jsem splnila všechny cíle, které jsem si na začátku zadala.

Děti chodily do školky s velkou radostí a zvědavostí, co nového se bude dělat. Po ukončení projektu si začaly všimnout dalších nedokonalostí ve školce, navrhovaly řešení problému a diskutovaly o tom s rodiči. Rodiče začali s mateřskou školou výrazně spolupracovat a sociální vztahy dětí ve třídě se zlepšily.

Děti se naučily spolupracovat s ostatními dětmi, komunikovat a vyjádřit svůj názor. Během projektu rozvíjely kreativitu, fantazii a tvořivost. Pracovaly samostatně i ve skupince a vždy měly možnost volby výtvarného materiálu. Prožívaly příjemné pocity z výtvarné hry a s radostí tvořily. Získaly nové poznatky o umění, vytvořily si pozitivní vztah k výtvarné tvorbě a naučily se používat výtvarný materiál.

5. Jak výtvarný experiment ovlivňuje osobnost dítěte a estetické cítění

5.1 Výtvarný experiment a tradiční postup výtvarné výchovy

Pro dítě předškolního věku je experimentování důležitou součástí života. Při výtvarném experimentování není podstatou znázorňovat reálný předmět, děti mohou volným způsobem, za pomoci různého materiálu, nanášet barvu na plochu papíru.

Ještě před realizací projektu měly děti možnost různě experimentovat s barvami a jiným výtvarným materiálem. Zjistily, že k výtvarné tvorbě není zapotřebí jen štětce nebo tužky. (Obrázek 24,25,26,27,28,29)

Tradiční postup výtvarného tvoření má několik fází - motivace, téma tvoření, výtvarná technika, samotné tvoření a vyhodnocení hotového díla. Na rozdíl od projektové metody má tradiční způsob výtvarné výchovy jednodušší formu a nezabere příliš mnoho času.

Zvolila jsem téma pro tvorbu: „Naše zahrada“. Na stoly jsem připravila výtvarný materiál, jako výtvarnou techniku jsem zvolila malbu temperou a oznámila dětem: „Dnes si namalujeme naši zahradu. Vzpomeňte si, co všechno na naší zahradě máme“.

Během výtvarného tvoření jsem záměrně použila i nesprávné techniky komunikace. Vybrala jsem si pár dětí, na které jsem různě negativně i pozitivně působila:

A – „Teda Kačenko, to je ale krásný obrázek. Děti, podívejte se, jak to Kačenka pěkně namalovala. Snažte se malovat jako ona.“

B – Záměrně jsem rukou zasáhla do díla jednoho z dětí. „Pepíčku, kytička se kreslí takhle.“

C - Negativní reakce na dílo jednoho z dětí. „Tomášku, ty dokážeš namalovat i lepší obrázek! Proč jsi namaloval skluzavku modře, když na zahradě máme červenou. Na to jsi zapomněl?“

D - Povzbuzování a neustálé motivování pro tvorbu. Pomoc a rada. „Hm, ta skluzavka se ti ale povedla. Myslíš, že bys dokázala takhle pěkně namalovat i pískoviště?“

Po dokončení výtvarné práce jsem před dětmi vybrala nejlepší obrázek a vystavila ho ve třídě.

Druhý den jsem dala dětem nabídku různých činností. Mezi nabídkou byla i výtvarný koutek, který si očekávaně vybraly pouze dvě děti - holčička, která nakreslila nejhezčí obrázek (typ A) a holčička, kterou jsem při výtvarné práci povzbuzovala a motivovala (typ D).

Slabá motivace způsobila minimální zájem některých dětí o výtvarné tvoření. Obrázky byly „odbyté“ a některé děti dílo nedokončily s odpovědí: „Mě už to nebaví.“

Děti měly negativní postoj k dívence, kterou jsem přechvalovala a povyšovala nad ostatní (typ A). Po mém zásahu do díla přestal chlapec malovat a obrázek nedokončil (typ B). Důsledkem mé slovní negativní reakce chlapec dílo také nedokončil (typ C). Povzbuzováním a motivací se dívka začala snažit a malovala s radostí (D). Při vyhodnocení nejlepšího díla bylo ve tváři některých dětí veliké zklamání a v dalších dnech se objevila negativní reakce na výtvarnou tvorbu.

Tento experiment může na někoho působit příliš krutě. Na dětech to nezanechalo žádný následek jen díky navazující projektové metodě, při které děti prožívaly silné pozitivní prožitky. Po mé zkušenosti však nikomu nedoporučuji tento experiment zkoušet, a pokud ano, je třeba popřemýšlet o správném zakončení tohoto experimentu. Nejlepší by asi bylo, kdybychom si o tom s dětmi popovídali v diskuzním kruhu. Na místě by byla moje omluva za nepříjemné chování. Děti by se mohly vyjádřit k tomu, co jim vadilo a co bych příště mohla udělat. Měla bych dětem říct a ujistit je, že si jejich práce vážím a připravit pro ně výtvarnou činnost, při které bych efektivně komunikovala.

Dítě by mělo tvořit s radostí a zájmem. Měli bychom si uvědomit, že jedině my můžeme ovlivnit to, zda si dítě vytvoří pozitivní postoj k výtvarnému tvoření. Negativní reakce na tvorbu dítěte mohou způsobit dětskou averzi proti výtvarné výchově a dítě přestane tvořit.

Když už zvolíme tradiční postup výtvarné výchovy, tak nezapomínejme na zásady, které bychom měli při tvorbě dodržet. Výtvarné aktivity by se měly propojovat s dalšími. Vhodné je naplnit téma různými činnostmi (dramatickými, pohybovými, hudebními, slovními,...). Podle mého názoru tradiční postup ve srovnání s projektovou metodou není vhodnou formou pro tvoření s dětmi předškolního věku.

Zásady, které je nutné dodržet při tvoření s dětmi:

1. Ve výtvarném projevu se odráží dětské pocity a prožitky.
2. Dílo, které dítě vytvoří, budeme respektovat. Není vhodné dílo podceňovat nebo přeceňovat.
3. Nikdy nezasahujeme do dětské tvorby a neopravujeme jeho výtvary. Nikdy nevytýkáme dítěti nedostatky.
4. I počmáraný papír má pro dítě velký význam.
5. Dítě má tvořit pro radost, ne pro odměnu.
6. Pokud se nejedná o výtvarnou soutěž, nikdy nevyhodnocujeme nejlepší obrázek. A pokud se jedná o výtvarnou soutěž, měli bychom to dělat tak citlivě, abychom děti neodradili, ale podpořili k další tvorbě.

5.2 Výzkum

Ze vzorku 50 pedagogů z různých mateřských škol jsem zjistila:

Jaké výchově dáváte v mateřské škole přednost?	% pedagogů
Výtvarná výchova	22%
Hudební výchova	20%
Pohybová výchova	26%
Dramatická výchova	6%
Rozumová výchova	6%
Všechny výchovy jsou přibližně na stejné úrovni	20%

Jak často se v mateřské škole věnujete výtvarné tvorbě?	% pedagogů
Tvořím s dětmi každý den	72%
Tvořím s dětmi 2x týdně	20%
Tvořím s dětmi 1x týdně	6%
Tvořím s dětmi 1x za 14 dní	2%

Využíváte při výtvarné výchově formu klasického postupu nebo se snažíte o projektovou metodu?	% pedagogů
--	-----------------------

Používám tradiční postup i projektovou metodu	60%
Používám převážně tradiční postup	30%
Používám převážně projektovou metodu	10%

Využíváte v mateřské škole některé výtvarné techniky od umělců 20. století? (možnost zaškrtnutí více odpovědí)	% pedagogů
Koláž	90%
Frotáž	70%
Monotyp	30%
Asambláž	10%
Dripping	6%
Jiné	10%

Znaží děti některé umělce 20. století? (př. Picasso, Pollock)	% pedagogů
Ano	20%
Ne	60%
Nevím	20%

Představili jste někdy dětem nějakého umělce a použili jeho styl tvoření a techniky.	% pedagogů
Ano	20 %
Ne	50%
Pokusím se o to	30%

Po vyhodnocení jde vidět, že výtvarná výchova je na stejné pozici oblíbenosti jako ostatní výchovy. I v některých jiných mateřských školách využívají výtvarných technik od umělců 20. století. Překvapilo mě, že někteří pedagogové věnují výtvarné tvorbě tak málo času. Myslím, že tvořit s dětmi jednou za 14 dní je hodně málo pro rozvoj dítěte.

6. Závěr

Umělci 20. století výrazně ovlivnili výtvarné tvoření v mateřské škole. Umění je zdroj, ze kterého výtvarná výchova stále čerpá a mnoho pedagogů se nechává inspirovat tvorbou a výtvarnými technikami pro práci s dětmi. I já jsem začala využívat a čerpat nápadů od znamenitých výtvarných umělců, a to nejen z období 20. století.

Zjistila jsem, jak prožitek z výtvarného tvoření a experimentování příznivě působí na osobnost dítěte a jeho estetické cítění, a že projektová metoda je jedna z nejlepších forem, která nabízí spoustu možností, jak získat největší prožitek z výtvarného tvoření.

Důležité je vyvarovat se chybám při efektivní komunikaci a dodržet zásady při výtvarné tvorbě. Uvědomit si, že v podstatě není důležité, co děti tvoří, jakou techniku používají nebo jestli jejich tvorba je esteticky přijatelná, ale že nejdůležitější je to, aby děti prožívaly příjemné pocity z tvorby, pracovaly s radostí, s určitou motivací a pozitivním nasazením.

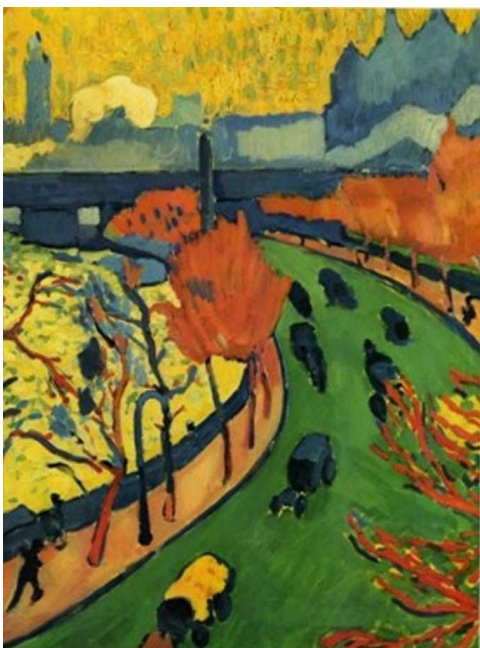
Naučila jsem se projektovat a i přes pracnost, maximální připravenost a časovou náročnost projektové metody ji budu stále využívat. Dále jsem zjistila, že není dobré výtvarně experimentovat s dětmi a navodit jim při tom nepříjemné prožitky, aniž bych to v závěru nějakým způsobem napravila.

Všem těm, kteří se nechají inspirovat mojí prací, bych vřele doporučila využít odborné literatury, ze které jsem čerpala a získala mnoho nápadů i pro budoucí výtvarnou práci s dětmi. Doufám, že moje práce osloví některé pedagogy z mateřských škol, získají malou inspiraci pro tvořivou práci s dětmi a pomůže jim to k zamyšlení se nad postupy, které používali při výtvarné práci s dětmi doposud.

7. Seznam pramenů a odborné literatury

- Pi Joan J., Dějiny umění 9. Odeon, Praha 1985
- Pi Joan J., Dějiny umění 10. Odeon, Praha 1985
- Kubička R., Zelinger J., Výkladový slovník. Grada, Praha 2004
- Dickinsonová R., Malujeme podle velkých mistrů. Junior, Praha 2007
- Debicki, Jacek a kol. Dějiny umění. Argo, Praha 2001, s. 251
- Cikánová K., Kreslete si snámi, Praha, Aventinum, 1992, 1997
- Cikánová K., Malujte si snámi, Praha, Aventinum, 1993, 1996
- Cikánová K., Objevujte s námi textil, Praha, Aventinum 1996
- Cikánová K., Objevujte s námi tvar, Praha, Aventinum 1995
- Cikánová K., Tužkou štětcem nebo myší, Praha, Aventinum 1998
- Roeselová, V., Techniky ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 1996
- Roeselová, V., Řady a projekty ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 1997
- Roeselová, V., Námět ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 2000
- Roeselová, V., Linie, barvy a tvar ve výtvarné výchově, Praha, Sarah 2004
- Parramón, J., Jak kreslit uhlem, rudkou a křídou, Praha, Vašut 2000
- Parramón, J., Fresquet, G., Jak malovat akvarel, Praha, Vašut 1998
- Capaldo, M. C. P., Tvořivost, tvar, farba, Bratislava, Mladé léta 1982
- Babyrádová, H., Symbol v dětském výtvarném umění, 2004
- Lexikon malířství a grafiky, ISBN 80-242-1576-4
- Vondrová P., Výtvarné techniky pro děti, Portál
- <http://es.wikipedia.org/wiki/Kubismus>
- http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=349
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Surrealismus>
- http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=489
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Max_Ernst
- http://www.artmuseum.cz/smery_list.php?smer_id=90
- <http://is.muti.cz/th/26587/pedf-d/3.txt>
- <http://lide.uhk.cz/pdf/ucitel/pshypil/1/dvp.htm>

8. Obrazová dokumentace

Obrázek 1 (Westminsterský most, 1906)

Obrázek 2 (André Derain)

Obrázek 3 (Dětská tvorba: „Malujeme podle velkých mistrů“)

Obrázek 4 (Punchinello s kytarou)

Obrázek 5 (Pablo Picasso)

Obrázek 6,7 (Dětská tvorba – koláž. „Malujeme podle velkých mistrů“)

Obrázek 8 (výroba koláže – „Můj nejlepší kamarád“)

Obrázek 9 (výroba koláže – „Můj nejlepší kamarád“)

Obrázek 10 („Čtverce se soustřednými kruhy“)

Obrázek 11 (Vasilij Kandinskij)

Obrázek 12 (Dětská tvorba „Malujeme podle velkých mistrů“)

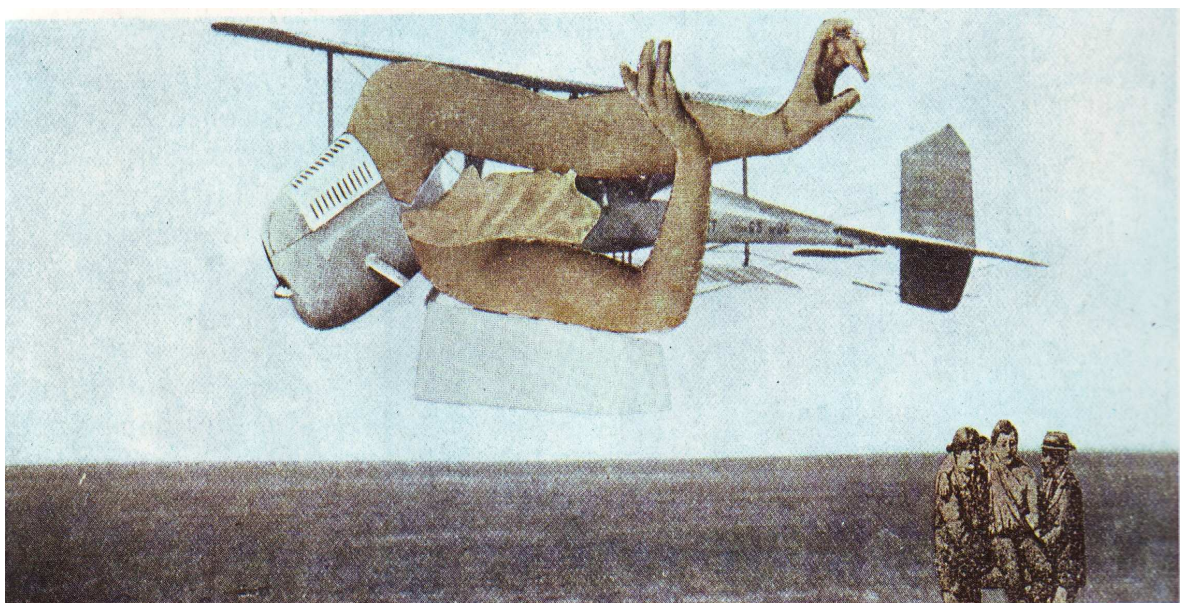
Obrázek 13 („Levandulová mlha“)

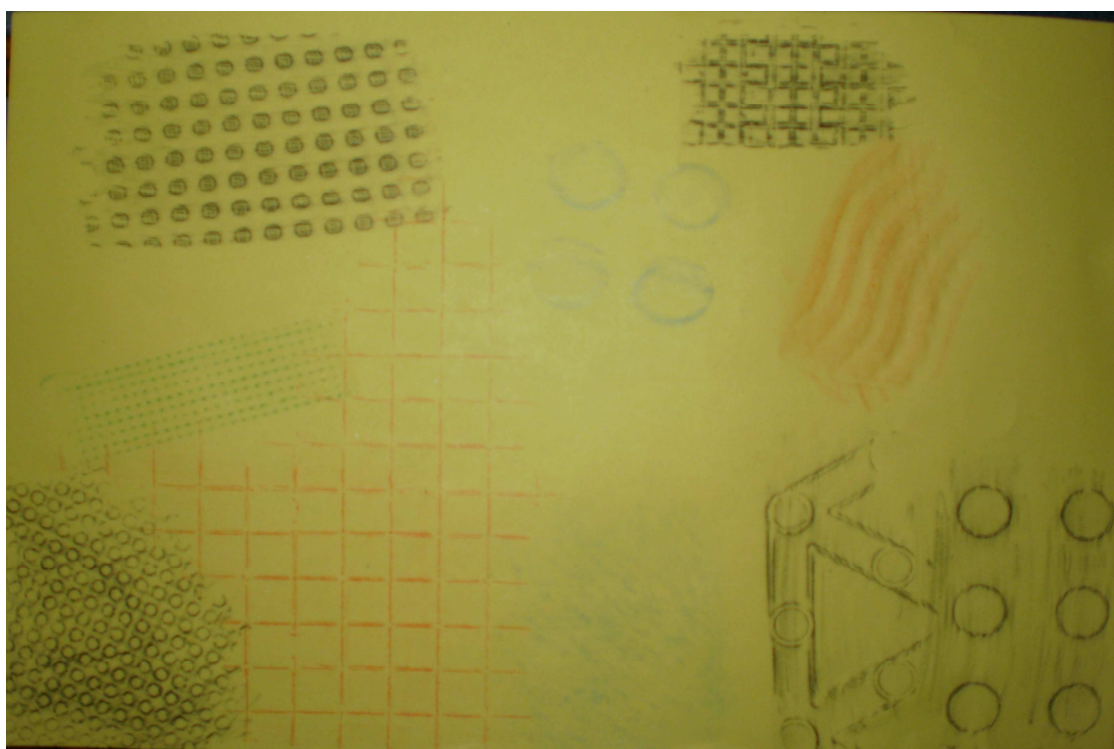
Obrázek 14 (Jackson Pollock)

Obrázek 15 (dětská tvorba – „Malujeme podle velkých mistrů“)

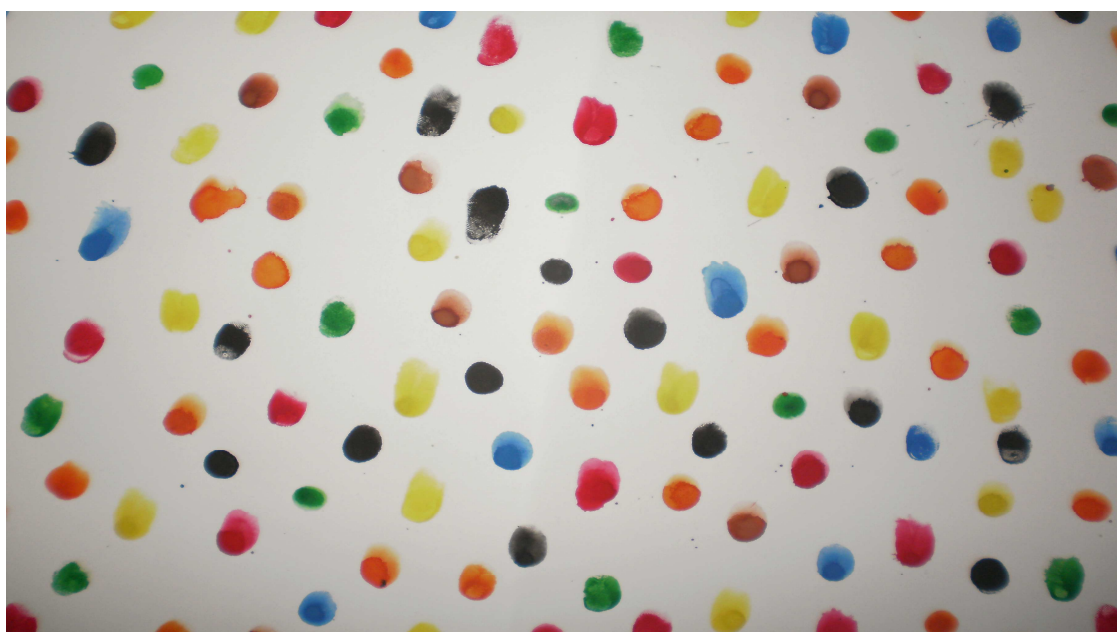
Obrázek16 (Max Ernst - Tento obraz dal základy surrealismu)

Obrázek 17 (dětská tvorba– frotáž)

Obrázek 18 („Slasti malování“ – Jim Dine)

Obrázek 19 (Dětská tvorba – obtisk prstů. „Malujeme podle velkých mistrů“)

Obrázek 20 (dětská tvorba -malba zahrady temperou)

Obrázek 21 (dětská tvorba – malba akvarelem)

Obrázek 22 (dětská tvorba – kresba rudkou)

Obrázek 23 (dětská tvorba, společná práce – kresba tuší, dolepování výstřižků z časopisů)

Obrázek 24 (výtvarné experimentování s různým materiálem)

Obrázek 25 (výtvarné experimentování – proryvání)

Obrázek 26 (výtvarné experimentování)

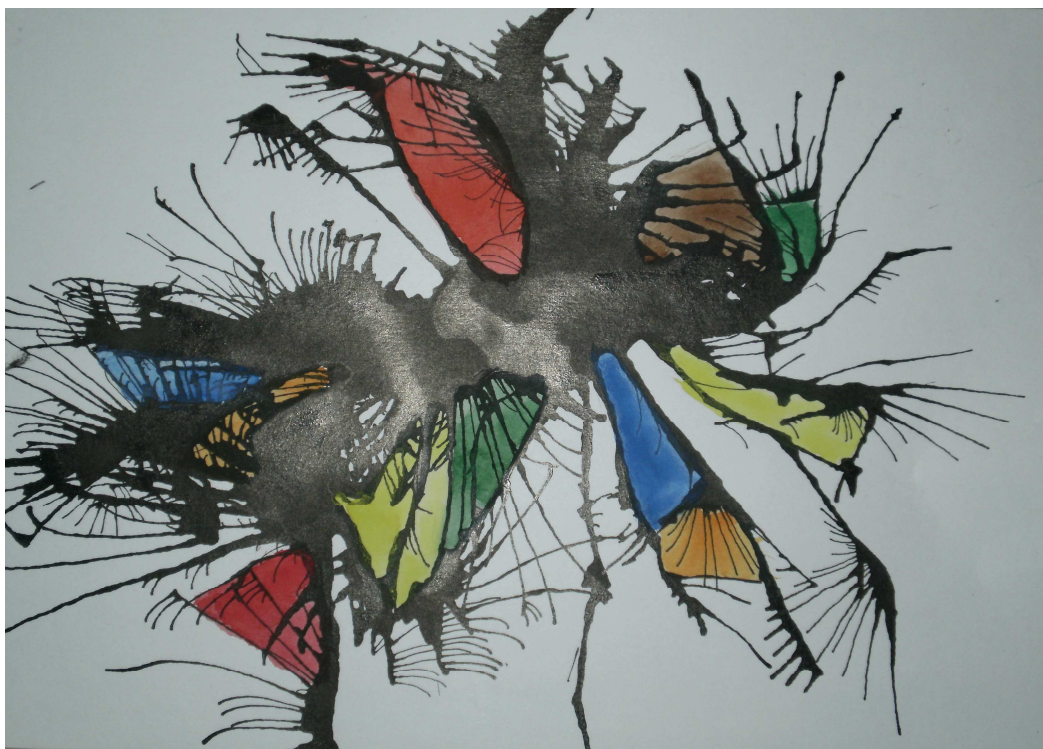
Obrázek 27 (výtvarné experimentování – rozfoukávání barvy brčkem)

Obrázek 30 (dětská tvorba – prstomalba)

Obrázek 31 (dětská tvorba – tisk bramborou)

Obrázek 32 (dětská tvorba – rozfoukávání tuše a domalování akvarelem)

Obrázek 33 (dětská tvorba – tisk houbičkou)

Obrázek 34 (Hra „Na badatele a architekty“)

Obrázek 35 (hra na badatele a architekty)

Obrázek 36 (nově vymalováno)

Obrázek 37 (nově vymalováno)

Obrázek 38 (na výstavě hraček)

Obrázek 39 (na výstavě hraček)

Obrázek 40 (na výstavě hraček)

Obrázek 41 (na výstavě hraček)

Obrázek 42 (modelování)

Obrázek 43 (lepení)

Obrázek 44 („ Můj nejlepší kamarád“ -kresba tuší a dokreslování akvarelem)

Obrázek 45 („Můj nejlepší kamarád“)

Obrázek 46 (malba temperou)

Obrázek 47 (malba – „Můj nejlepší kamarád“)

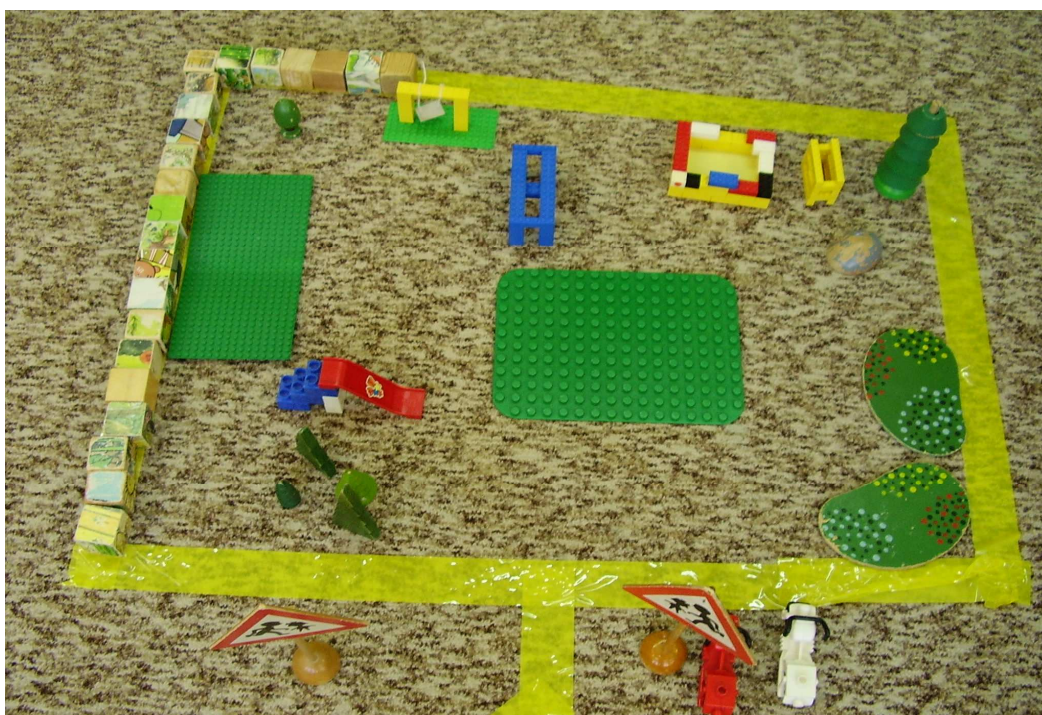
Obrázek 48 (malba – „Můj nejlepší kamarád“)

Obrázek 49 (dětská tvorba – monotyp)

Obrázek 50 (dětská prostorová tvorba – „Naše zahrada“)

Obrázek 51 (dětská tvorba – stavba „Naše zahrada“)

Obrázek 52 (Diskuzní kruh na téma „Výstava“)

Obrázek 53 (malba – plakát)

Obrázek 54 (dětská tvorba – plakát)

Obrázek 55 (příprava na výstavu)

Obrázek 56 (příprava na výstavu)

Obrázek 57 (na výstavě)

Obrázek 58 (děti vybalují nový kolotoč)

Obrázek 59 (nový kolotoč)

Obrázek 60 (tvoření na zahradě)

Obrázek 61 (výtvarné tvoření na zahradě)

Obrázek 62 (modelování -hlína)

Obrázek 63 (modelování)

Obrázek 64 (prstomalba)

Obrázek 65 (tisk a malba korkovým špuntem)